

“No es pot enyorar una infància dura”

El poeta, home de teatre i traductor Feliu Formosa (Sabadell, 1934) publica unes memòries d'infància i adolescència ‘Sense nostàlgia’ a Proa.

Les seves són unes memòries molt geogràfiques. Fins i tot les comença amb un viatge físic al Sabadell on va nèixer i créixer.

—Començo amb aquest recorregut per Sabadell, amb la meua filla, per localitzar els llocs i veure com han canviat des de la meua infància fins ara. I d'altra banda hi ha els canvis de domicili

a Barcelona, que són molt sovintejats. I, després de la història que jo explico, els meus pares van continuar canviant de domicili molt sovint. Es van canviar onze vegades.

—Diuen que hi ha una tècnica mnemotècnica que és guardar els records en una casa imaginària i després tornar a buscar-los. En aquestes memòries d'infantesa vostè descriu

primer els llocs i després les coses que hi van passar.

—Sí, sí, segurament. Hi ha tota la part de Sabadell i una part molt característica de Barcelona, aquella zona de Castillejos, Diputació, Padilla, la Gran Via i la plaça de les Glòries, que tot eren descampats i deixalles. Llavors per Diagonal passava el tren per una via descoberta, no com ara, i un pont que travessava per sobre, des de Castillejos fins a Consell de Cent. Explico que, de petits, ens posàvem allà al pont perquè ens toqués el fum de les màquines, que ens envoltava del tot.

—Per què comença amb un viatge actual a Sabadell?

—Perquè volia fer el viatge amb la meua filla Clara, que és la inductora d'aquest llibre. Jo havia escrit quatre pàgines sobre la meua infància a *Sala de miralls*, un llibre que va publicar Perifèric Edicions, de Catarroja, i la Clara em va dir que ho havia d'ampliar i fer-ne un llibre. Llavors vam quedar per anar a Sabadell tots dos i veure què en quedava de la infància. Jo li explico on hi havia un espardenyner —que, evidentment, ja no hi és—; que aquell altre carrer no estava asfaltat; que per allà passaven carros amb les peces de roba perquè les noies els hi traguessin les impureses amb pinces, el que en deïem escutiar...

—També explica que una tieta seva hi treballava, a casa, escutiant.

—La meua tieta ho feia, sí. Vam recórrer tots aquells carrers: el de la casa on vaig néixer, el de la casa pairal dels Formosa, que encara hi és. En canvi,

el centre sí que ha canviat més perquè hi van enderrocar moltes cases per fer l'avinguda Manresa, per exemple. Però la casa pairal dels Formosa que tenia 250 anys, es conserva.

—Déu n'hi do la família Formosa: va tenir la primera fàbrica tèxtil amb màquina de vapor de Sabadell!

—Sí, el 1839. La va instal·lar en Josep Formosa, un re-rebesavi meu. Això ho sé perquè ho explica un historiador sabadellenc, en Miquel Carreras.

—Diu al llibre que la família del seu pare era “molt de dretes”.

—Sí, sobretot el germà gran del meu pare. Eren cinc germans i el gran, que era químic d'una empresa alemanya —Unicolor, de la Bayer—, era molt progrmànic i falangista. L'altre dia, dinant amb el seu fill, encara m'explicava que un dia li va haver de dir: “Pare, per què no treus ja el retrat d'en Franco del menjador”.

—En canvi, el seu pare...

—Era del POUM, trotskista.

—Devia ser conflictiu...

—Sí, era trotskista i molt diferent de la resta de la família. Era activista, era ciclista —competia professionalment—, tenia una moto... Primer va ser del BOC (Bloc Obrer i Camperol), després d'Estat Català i després del POUM. Fins i tot va ser regidor a Sabadell. El sisè capítol el dedico a l'exili del pare a França i explico la seva estada al camp d'Argelers.

—...I la relació del seu pare i els amics amb la jove que anomenen “la infermereta del camp 11”.

—Sí, ho puc explicar perquè aquesta senyora, Rosa Laviña, em va escriure l'any 2000, quan ella ja tenia 80 anys, i em va enviar fotocòpies de cartes que el meu pare li havia enviat quan ella va deixar el camp d'Argelers. Ella es va casar i va marxar. Al llibre parlo també del *Crist de 400.000 braços*, d'Agustí Bartra, que explica la història de quatre protagonistes al camp de concentració d'Argelers, i la història del meu pare en aquell camp també té quatre protagonistes: ell, el seu company del POUM Evarist Ribell, el dibuixant Josep Narro i Rosa Laviña.

—Però és un luxe poder comptar amb les cartes del seu pare. Com el va localitzar Rosa Laviña a vostè?

—No ho sé. Algú li devia donar una adreça meua. Ella va participar en un

programa de TV3, un d'en Tortajada, i després va venir a Barcelona a intentar trobar el meu pare o l'Evarist, però tots dos havien mort ja. Al cap d'uns anys em va fer arribar les cartes. No n'he sabut res més. No sé si és viva... Ara tindria 99 anys. Aquestes cartes són molt afectuoses però amb molt de respecte i amiatat... Si les hagués vist la meua mare no li hauria creat cap problema perquè eren molt d'amic.

—I el seu pare, en parlava?

—De l'exili? Sí. I de la guerra, la repressió i l'exili. No solament en parlava. Va viure tota la vida pensant-hi, obsessionat per l'experiència passada. Era una persona marcada. Hauria fet una vida molt diferent si no hagués viscut la guerra, el camp de concentració, la fugida dels alemanys.

—És allò que resumiu amb els versos d'Espriu.

—Exacte: “Mai no ha entès ningú / per què sempre parlo / del meu món perdut”. Sí, sí. El món perdut és el món d'abans de la guerra. També explico que la meua mare i molta gent de la seva edat tenia aquest concepte d'“abans de la guerra”, quan tot era millor.

—Tot això va marcar aquella generació?

—Sí, la del meu pare i la meua mare. Ell era del 1907 i ella del 1912.

—I a vostè? Explica que, de la guerra, no en té records molt marcats.

—Perquè era un nen, clar. Tot i així, jo era un nen nerviós, que patia insomni. Em preocupaven algunes coses. Sobretot cap als 5 anys, quan el meu pare era a l'exili. Jo vivia amb unes ties i una àvia d'aquella família tan de dretes i conservadora, l'àvia paterna que em parlava dels rojos, que em deia que eren “homes dolents”.

—I vostè ja tenia clar que el seu pare era un d'aquests rojos?

—Jo, en moments d'insomni, em preguntava com lligava allò dels homes dolents amb l'absència del pare. Ja sabia que no se n'havia anat a França voluntàriament sinó com a exiliat. Durant l'exili del pare, també vaig passar un temps a Béjar, a Salamanca, amb un oncle meu i la meua mare. Hi vam estar molt bé.

—Això era mentre el seu pare era a l'exili?

—Sí, el 1939 o 1940. A Béjar també hi ha molt tèxtil i hi havia molts catalans.

—**I el seu oncle era allà pel tèxtil?**

—Sí. I ens va acollir durant una temporada.

—**Després el seu pare torna de l'exili i decideix marxar de Sabadell perquè no l'assenyalin.**

—Perquè no el veïessin. No és que li pogués passar res, però si trobava algú que hagués treballat amb ell o que el coneixia, es podia estranyar que un home del POUM estigués per Sabadell el 1942. Preferia que no el veïessin.

—**Les denúncies, en aquella època, sovint venien dels coneguts.**

—Sí, sí. Tot i que ell, en tornar, es va entrevistar amb l'alcalde franquista, en Josep Maria Marcet i Coll —que encara té una plaça a Sabadell. Era un alcalde franquista però paternalista...

—**Amb el paternalisme dels empresaris tèxtils, diu vostè al llibre.**

—Sí. El meu pare el va anar a veure perquè sabia que havia donat feina a alguns rojos, tot i ser molt franquista. Havia donat feina a gent que tornava de l'exili. El meu pare va provar de convèncer-lo però va acabar marxant a Barcelona.

—**Aquest és l'alcalde que vostè explica que va encapçalar personalment una batuda contra un local de joc il·legal.**

—Sí. El meu avi matern, que era jugador i alcohòlic, estava entre els detinguts. L'alcalde, amb membres del Movimiento i la Policia Local, va anar a tres locals de Sabadell i va detenir tots els que jugaven. Va confiscar 14.000 pessetes, que era molt. Els van tancar tots al pati de la Casa de la Caritat, que unes reixes separen del carrer. I jo recordo de molt petit anar a buscar l'avi allà. Estava tot Sabadell: entre les mares dels jugadors, els familiars i els curiosos... Jo recordo que l'avi em donava la mà des de l'altra banda de la reixa. Després els van deixar sortir. Però la batuda l'explica el mateix Marcet i Coll al llibre *Mi ciudad y yo*.

—**És curiós que ell mateix encapçalés l'acció policial.**

—Sí, ell anava davant.

—**Tot i titular *Sense nostàlgia* i que explica una infantesa dura, tampoc no la narra amb amargura.**

—No, no, està explicat amb humor. Título *Sense nostàlgia* perquè no es pot enyorar una infància dura sinó fer-ne memòria. No es pot dir que era un temps millor i tant de bo tornés. Es pot recordar

amb una certa melangia però he procurat posar-hi humor.

—**A l'últim capítol explica per què comença a escriure.**

—Sí, gràcies a en Narro, que és un dels quatre amics d'Argelers del pare. Ell ens visitava cada dijous a la nit i es va convertir en una mena de mestre meu. M'acompanyava a veure museus, fèiem excursions; jo li ensenyava coses que escrivia i em va deixar tots els seus llibres quan se'n va anar a Mèxic. El cito molt, també en altres llibres, perquè va ser bastant decisiu en la meua formació.

—**Era un contrast amb l'educació dels maristes?**

—És clar. A ells tant se'ls en fotia tot. No tenien cap formació acadèmica i feien un ensenyament rutinari, per una banda, i repressiu, per l'altra. En l'aspecte sexual, sobretot. Només el fet de ser una escola de nens, sense nenes, era molt negatiu i frustrant per la formació. Fins els 16 o 17 anys no teníem cap contacte amb noies...

—**No facilitava, precisament, una relació natural.**

—És clar que no. I això marca molt. Recuperar això costa molt. És clar que a la universitat la cosa va canviar molt. Allà ja fèiem lectures teatrals i tenia bona relació amb diverses noies, però a l'escola, no.

—**Ho compensaria amb coneixences al veïnat, però...**

—No, no, no hi teníem cap relació. A l'últim capítol, precisament, parlo d'una noia de 14 o 15 anys de la qual em vaig enamorar moltíssim. És clar. Jo estava carregat de literatura i em feia tot un

muntatge mental amb aquella noia. Era un amor romàntic i platònic que no em deixava dormir. Però, clar, era tot fals perquè no tenia cap base sòlida. Si hagués canviat quatre paraules amb aquella noia ja s'hauria acabat tot, però...

—**Ni tan sols quatre paraules?**

—Res. Un "bon dia" a l'ascensor. La noia era la neboda d'una veïna nostra que era la mantinguda d'un coronel de l'exèrcit. És curiós perquè, per ser una mantinguda, era una dona bastant vulgar; no era una bellesa...

—**Però la neboda, sí.**

—... hi va haver un famós assassinat, el de la Carmen Broto, que fins i tot Pedro Costa en va fer una pel·lícula. Quan es va saber la notícia d'aquell crim, la meua mare l'hi va explicar a la veïna aquesta, la mantinguda del coronel. Ella va fer un crit i se'n va anar corrent. Suposo que devia tenir alguna relació, si no directament amb la Carmen Broto, sí amb aquell cercle de milionaris, bisbes i militars... A la pel·lícula d'en Costa es veu com la Carmen Broto proporcionava adolescents a un bisbe.

—**A vostè el va marcar políticament el posicionament polític del seu pare?**

—Sí. Quan vam anar a viure a Barcelona, vaig viure un clima polític notable. Tot i que el meu pare no militava, la gent que passava per casa eren, en molts casos, la gent que va fundar l'MSC (Moviment Socialista de Catalunya) que després es va dividir en el Partit Socialista-Reagrupament d'en Pallach i el Partit Socialista-Congrés d'en Raventós i després van confluïr en el PSC. Tots aquests, que eren ex-militants del POUM, passaven per casa. El meu pare vacil·lava entre el trotskisme revolucionari del POUM i el socialisme democràtic de l'MSC, gent que no formava part del comunisme perquè eren antiestalinistes. El meu pare era una mica més gran que tots ells i a casa s'hi vivia aquest ambient. Però jo em vaig fer del PSUC. Quan portava tres o quatre anys a la universitat, va començar l'entrada d'estudiants al PSUC, que era el partit que feia més activitat antifranquista. Vaig entrar-hi i vaig estar-hi del 1958 fins el 1972. Després ho vaig deixar.

—**Caldrà un altre llibre sobre les seves memòries universitàries, doncs.**

—Potser sí.